

<https://doi.org/10.31866/2410-1176.46.2022.258622> (Дата звернення: 02.03.2025).

4. Степурко В. І. Відповідність мовного контенту і творчих наративів композитора Юрія Шевченка. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. пр. 2023. Вип. 43. С. 130-135

5. Феденко А. Ю. Значення дитячого театру М. Кропивницького для становлення професійного музичного дитячого театру в Україні. *Аспекти історичного музикознавства*: зб. наук. ст. Вип. XIX–XX / ред.-упоряд. Л. В. Русакова, ред. Ю. П. Величко. Харків, ХНУМ, 2020. 492 с.

6. Цебрій І. Дитячі опери М. Лисенка та можливості використання їхнього музичного матеріалу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 41, Т. 3, 2021. С. 42-44.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-60>

## ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР СЛОВА

**Боровська С. О.**

*викладач української мови та літератури вищої категорії  
Фахового та Медичного фахового коледжу  
Міжнародного гуманітарного університету  
м. Одеса, Україна*

Людиноцентризм – це не лише літературний прийом, а філософсько-культурна домінанта, що відображає глибокі зрушення у сприйнятті людини як найвищої цінності. У контексті української літератури цей принцип особливо актуалізується в умовах історичних трансформацій, соціальних викликів та пошуків національної ідентичності [1, с. 318].

Метою дослідження є окреслення і осмислення принципу людиноцентризму у сучасній українській літературі.

Людиноцентризм – це світоглядний і художній принцип, за якого головним предметом зображення в літературі виступає людина, її внутрішній світ, моральні цінності, особисті переживання та індивідуальний досвід. У центрі уваги – не абстрактні ідеї чи зовнішні події, а особистість, її самосвідомість, свобода вибору та духовний пошук [4, с. 3].

Поняття людиноцентризму тісно пов'язане з еволюцією гуманістичних ідей у світовій культурі. Його витоки можна простежити ще в античній літературі, зокрема у творах Софокла, Евріпіда, Платона, де людину

розглядають як носія розуму й етичного начала. У період Відродження людиноцентризм набуває особливого звучання: письменники, як-от Данте Аліґ'єрі, Франческо Петрарка, Вільям Шекспір, акцентують увагу на гідності особистості, її внутрішньому конфлікті та пошуках гармонії з собою і світом.

У Новий час і добу Просвітництва людиноцентризм розвивається через ідеї раціоналізму та соціального прогресу, де людина розглядається як творець історії та моральний агент. Зокрема, література цього періоду (Вольтер, Руссо, Гете) утверджує образ мислячої, автономної особистості.

У XIX столітті література поглиблює людиноцентричну парадигму – реалізм і романтизм висвітлюють складність внутрішнього світу героїв, драму індивідуального існування, соціальну обумовленість особистої долі. У XX столітті література екзистенціалізму (Кafka, Камю, Сартр) показує людину в ситуації абсурду, самотності та свободи, що ще раз підкреслює глибину філософського осмислення індивідуального буття [4, с. 5].

Сучасна література продовжує людиноцентричну традицію, зосереджуючись на проблемах ідентичності, внутрішніх травм, міжособистісних зв'язків, психологічної глибини. Людина тут постає як складна, багатовимірна істота, що перебуває в постійному діалозі зі світом, суспільством і собою.

Людиноцентризм як художньо-філософський принцип є однією з ключових тенденцій розвитку сучасної української літератури. У фокусі уваги сучасних письменників – особистість з її унікальним внутрішнім світом, духовними пошуками, екзистенційними переживаннями та моральними дилемами. Такий підхід віддзеркалює загальноєвропейські гуманістичні тенденції, водночас набуваючи специфічного національного забарвлення.

Після здобуття незалежності українське письменство все активніше звертається до теми особистості в контексті історичних травм, культурної ідентичності та посттоталітарного досвіду. Людина постає не просто носієм певних соціальних ролей, а глибоко індивідуалізованою істотою, яка осмислює свою присутність у світі, шукає сенс і духовну опору.

У прозі сучасних авторів – таких, як Оксана Забужко, Сергій Жадан, Тарас Прохасько, Любо Дереш, Софія Андрухович – особистість нерідко перебуває на межі: між минулим і сучасністю, між внутрішньою свободою та соціальними зламами, між травмою та спробою її переосмислення. Водночас герої цих творів – це не абстрактні постаті, а живі, суперечливі, психологічно глибокі люди, які шукають себе в мінливому світі [1, с. 322].

Наприклад, у романі «Польові дослідження з українського сексу» Оксани Забужко людиноцентризм проявляється у глибокому аналізі жіночої самосвідомості, досвіду тіла, мови, любові й самотності. Авторка

через інтимне та особистісне відкриває колективну травму колоніального досвіду, однак робить це через особистий голос ліричної героїні.

У творах Сергія Жадана («Ворошиловград», «Інтернат») герої – це звичайні люди, які в умовах війни, занепаду чи розчарування зберігають моральну гідність. У творчості Сергія Жадана людиноцентризм поєднується з соціальним звучанням: його герої – звичайні мешканці постіндустріальних регіонів, однак саме через їхні долі розкривається глибина людського досвіду, здатність до співпереживання, любові, бунту і втрати. Його мова – жива, метафорична, емоційна – додає внутрішньої динаміки образам, роблячи людину центром наративу.

Не менш показовим є приклад Тараса Прохаська, чия проза тяжіє до філософського осмислення повсякдення. Його есейна проза наближається до філософської медитації, де людина розглядається як частина природного й духовного ландшафту. Його герої – це «тихі» спостерігачі буття, які шукають гармонію в природі, мові, особистій тиші. Така література акцентує на внутрішньому житті людини, її діалозі з собою та світом.

Також варто відзначити появу в українській літературі нового типу героїв – глибоко психологізованих, часто травмованих війною, еміграцією, родинною пам'яттю. У цьому контексті людиноцентризм набуває ще одного виміру: він стає способом зцілення, реконструкції ідентичності через особистий досвід [2, с. 9].

Вагомий внесок у формування людиноцентричної традиції зробила Ліна Костенко – поетеса, для якої людина завжди була мірилом істини, краси й духовності. У її поезії центральне місце посідає особистість, наділена моральною відповідальністю, здатністю до спротиву, внутрішньою свободою та гідністю. Її ліричний герой – це морально відповідальна, внутрішньо цілісна особистість, здатна до духовного опору, співпереживання та глибокого осмислення буття. Людиноцентризм у її творчості проявляється не лише через змалювання глибоко індивідуалізованого ліричного героя, а й через утвердження цінності людського духу в складних історичних умовах.

У відомому вірші «Крила» поетеса говорить про духовну сутність людини, її здатність до піднесення:

«А людина нібито не літає...

А крила має. А крила має!» [3, с. 88].

Цей образ «крил» є метафорою внутрішньої свободи, таланту, гідності – тобто рис, що роблять людину духовно сильною та непересічною.

У поезії «І все на світі треба пережити» Ліна Костенко підкреслює трагізм і силу людського буття:

«І все на світі треба пережити,

І кожен фініш – це, по суті, старт» [3, с. 164].

Тут людина постає як суб'єкт, що здатен вистояти, пройти крізь біль і не втратити себе.

У багатьох віршах Костенко людина – це індивідуальність, що протистоїть системі, бездуховності, історичній несправедливості. Вона не зображає людину як безликого представника маси, а як моральний стержень культури, здатний змінювати світ через слово, пам'ять і любов.

Таким чином, сучасна українська література – це простір, де людина не просто зображається, а стає центром філософського, психологічного та етичного осмислення. Людиноцентризм тут – це не декларація, а глибинний спосіб світосприйняття, який відображає потребу культури в гуманістичному самовизначенні.

**Висновки.** Сучасна українська література утверджує людину як головну цінність культури. Через психологізацію героїв, осмислення ідентичності, внутрішніх конфліктів і моральних виборів автори створюють глибоко людиноцентричні тексти. Людиноцентризм стає не тільки художнім принципом, а відповіддю культури на історичні виклики сучасності.

### **Література:**

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 528 с.
2. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала : лекція. Київ : КМ Academia, 1999. 31 с.
3. Костенко Л. Триста поезій : вибране. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 415 с.
4. Сулима М. Людиноцентрична парадигма в сучасній українській літературі. Слово і час. 2020. № 2. С. 3-10.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-61>

## **ОНТОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ВІЙНИ ЗА УКРАЇНСЬКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ**

***Горбань Р. А.***

*доктор філософських наук, професор, академік,  
професор кафедри богослов'я  
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»  
м. Івано-Франківськ, Україна*

Україна століттями була житницею Європи і її брамою. Від давніх часів українці вправно володіли і мечем, і ралом. У сучасному світі, володіючи